

ТАДЕУШ КОСТЮШКО В ІСТОРІЇ ПОЛЬЩІ

Горбатюк Микола,

здобувач вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
email: mykola.horbatuk@gmail.com

Науковий керівник: **Алексієвець Леся,**

доктор історичних наук, професор
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Тадеуш Костюшко (1746–1817) – постать, що має надзвичайне значення в історії Польщі та в європейському контексті кінця XVIII ст. Він був не лише видатним військовим, стратегом, героєм двох континентів, але й носієм ідеалів Просвітництва, що поєднав у собі риси політичного мислителя, реформатора та гуманіста.

Його молоді роки припали на складний період для Речі Посполитої. Вже тоді Костюшко спостерігав ознаки занепаду держави: політична роздробленість, зловживання правом *liberum veto*, слабкість монархічної влади, залежність від сусідніх держав – усе це призвело до втрати незалежності. Молодий шляхтич, усвідомлюючи це, прагнув здобути знання, щоб бути корисним своїй батьківщині. Освіта в Кадетському корпусі у Варшаві, а згодом і навчання у Франції, зокрема в Парижі, де він опанував військове мистецтво та ознайомився з ідеями Руссо, Вольтера, Дідро, сформували його світогляд [1, с. 27].

Участь у Війні за незалежність США мала вирішальне значення для становлення Костюшка як лідера. Він не лише воював на боці колоністів, а й здобув повагу американських генералів, включаючи Джорджа Вашингтона. Його бачення політичної свободи не обмежувалося лише формальним проголошенням незалежності. Він був переконаний, що справжня свобода неможлива без соціальної рівності та скасування станових привілеїв. Після війни Костюшко отримав американське громадянство і нагороди, однак не залишився у США, бо його серце належало Польщі [2, с. 63].

Повернення до Польщі збіглося з коротким періодом реформ, кульмінацією яких стало ухвалення Конституції 3 травня 1791 р. Костюшко підтримував цей документ, розглядаючи його як крок до

оновлення Речі Посполитої. Але вже через два роки після Конституції відбувся другий поділ Польщі, що став каталізатором повстання 1794 р.

Акт повстання, оголошений у Кракові, був не просто заклик до зброї – це був політичний маніфест. У своїй промові Костюшко прямо заявив про необхідність ліквідації кріпацтва, підкреслюючи, що без залучення селян неможливо вести ефективну боротьбу. Його «Універсал з Пожегу» (май 1794 року) засвідчив спробу впровадити соціальну реформу: селянам обіцяли особисту свободу та зменшення податків [3, с. 110]. Це був революційний крок, який викликав захоплення в одних і спротив – в інших, особливо в консервативної шляхти.

Під Рацлавицями 4 квітня 1794 р. війська Костюшка здобули яскраву перемогу. Її значення було радше моральним, ніж стратегічним. Участь косиньєрів, селян із косами, увійшла в історію як символ єдності нації. Костюшко нагородив багатьох селян медалями та звертався до них із пошаною, що було рідкістю для того часу [2, с. 75].

Однак зовнішнє переважання Російської імперії, Пруссії та пасивність частини польської еліти призвели до поразки повстання. Після битви під Мацейовіцями Костюшко був узятий у полон. Цей момент у польській історії ознаменував завершення боротьби за незалежність у XVIII ст. – у 1795 р. відбувся третій поділ Речі Посполитої.

Звільнений у 1796 р., Т. Костюшко не припинив свою боротьбу, хоча й уже не зі зброєю в руках. У Франції він відмовився підтримати Наполеона, вважаючи його автократом. Костюшко не визнав створення Герцогства Варшавського – маріонеткової держави під контролем Франції. Він залишався вірним ідеї незалежної та демократичної Польщі [4, с. 200].

Його останні роки пройшли у Швейцарії, де він жив скромно, листувався з діячами Європи, писав про ідеї скасування рабства і кріпацтва. Його заповіт, складений у США, наказував звільнити всіх рабів, які перебували у нього у володінні – що свідчить про його послідовність у відстоюванні прав людини.

Сучасне значення постаті Т. Костюшка важко переоцінити. Він став національним героєм не лише Польщі, а й США, Білорусі та Литви. У його честь названо міста, вулиці, школи, а в США – навіть округ у штаті Індіана. Польські історики і досі сперечаються: ким був Костюшко – реалістом чи ідеалістом? Але більшість сходиться в одному – він випередив свій час, а його ідеї надихають і сьогодні.

Висновки. Тадеуш Костюшко був справжнім сином свого часу, але з мисленням, яке випереджало епоху. Він поєднав боротьбу за національну свободу з соціальним визволенням, будучи переконаним, що лише вільне суспільство здатне до справжнього самовизначення. Його діяльність, політична філософія та гуманізм зробили його не просто військовим героєм, а моральним взірцем.

У ХХІ ст., коли Європа знову стикається з викликами авторитаризму та обмеження прав, постать Т. Костюшка є нагадуванням про те, що справжня свобода вимагає не тільки боротьби, але й жертвності, мудрості та довіри до народу. Його спадщина – це не лише минуле, а й виклик для сучасності: чи здатні ми зберегти ідеї, за які він боровся, і втілити їх у життя?

ЛІТЕРАТУРА

1. Butterwick, R. (2012). *The Polish Revolution and the Catholic Church, 1788–1792: A Political History*. Oxford University Press.
2. Storozynski, A. (2009). *The Peasant Prince: Thaddeus Kosciuszko and the Age of Revolution*. St. Martin's Press.
3. Lukowski, J. (2001). *Liberty's Folly: The Polish–Lithuanian Commonwealth in the Eighteenth Century, 1697–1795*. Routledge.
4. Davies, N. (2005). *God's Playground: A History of Poland. Volume 1: The Origins to 1795*. Oxford University Press.
5. Żukowski, A. (2017). *Tadeusz Kościuszko – bohater narodowy trzech narodów*. Białystok: Wydawnictwo UwB.